

I

De com vaig passar la nit del presumiblement dolorós divendres, a 1 de juliol de 1547

La nit cobria densament Montdrach i jo ja feia hores que caminava sense parar al voltant del cadàver. Amb tota veritat, l'inici d'aquestes meues memòries no pot ser cap altre. I principiar aquest llibre en qualsevol altre punt de la meua existència seria, sens dubte, falsificar l'origen cert i majestuós que tingueren tots els esdeveniments que em dispose a referir. Jo, llavors, després d'aquella llarga estona caminant –o a mi m'ho semblava–, ja no m'esforçava a pensar res, perquè en el meu interior no hi havia cap pensament, ni tampoc donava alberg a cap intenció. Ni tan sols un mínim record del passat no m'habitava. Crec que, només, m'entretenia escoltant amb atenció el soroll que produïen les meues passes metòdiques i compassades sobre el pis de taulells rojos que mostrava, també, alternativament i de forma simètrica, l'escut d'un avantpassat de la meua família. Allí es podia veure el drac i la muntanya, les barres d'Aragó i la flor del lliri, tot blau i toscament delineat per Déu sap quines mans que, en aquell temps, ja no devien ser sinó la terra humida i infecta d'algun vas

de parròquia. Jo, però, en aquella multiplicitat dels punts que recreava l'entaullellat, obsedia la meua mirada i, alhora, m'obligava a centrar la meua ment, encara que, com ja he dit, em fa la sensació que no ho vaig aconseguir ni per un instant. I tan buit com jo em sentia, es trobava també el meu entorn. Aquella sala era absolutament buida. Només hi havia el cos mort i revinclat, circuït per una gran taca de sang quallada; el coltell llançat en un racó; i, prop d'ell, un ciri apegat a terra amb la seua mateixa cera, que il·luminava l'espai dèbilment, i la flama del qual cada vegada es trobava més prop de l'heràldic taulell on jo l'havia dipositat abans de començar tot. I jo. Res més no hi havia. Cap pintura a les parets, ni cap cortina. Cap moble ni tapís. Les portes i les finestres tancades, la llar sense foc. I això era tot. Certament, i si és comparable, allò em féu pensar en el cel. Un immens cel inabastable, desconegut i inaprehensible, sense cap àngel ni potestats, sense trons ni dominacions; sense querubins ni serafins. Solament amb un Déu llunyaníssim i encloïdor, ben distint del que jo coneixia i del que ara, en la meua vellesa, conec i reverencie.

Segurament, ja era més de mitjanit, i jo, don Jeroni Joan, tercer fill del comte de Montrach, i considerat per tothom un jove hàbil en les arts de la gramàtica i de la retòrica, i prou llest, em veia impossibilitat de pensar. Crec que el soroll de les passes m'era suficient, perquè, fins i tot, de tant en tant perdia la noció de la presència

del mort; aquell cos ja fred que havia esdevingut un miserable i fosc embalum que només aprofitava per trencar el multiplicat dibuix dels taulells, aquell ordre tan acurat que informava l'espai de la cambra. I això que, abans de matar-lo, jo hauria pogut descriure cada punt del seu cos, cada plec de la seda de la gonella que portava, el teixit dels fils de la camisa de llenç, els pèls del dit menut de la mà esquerra que quedaven ocults sota l'or de l'anell antiquíssim que jo mateix li havia regalat. Però llavors ja m'era impossible, perquè, amb la mort, la imatge de Carles Miquel, el fill del notari de la vila, aquell meu amic que ho havia estat des de la infantesa —o això em sembla ara, perquè de la cronologia de la meua vida ja no estic gens segur—, s'havia esborrat, miraculosament. Com si mai no hagués existit. I les passes, cada passa, amb el so produït pel contacte del cuir damunt del fang cuit, amb un indeturable poder anihilaven qualssevol records i formes. Sé que, sentint aquella estranyesa en la meua ment i la meua persona, hi vaig continuar durant moltes hores. Perquè, amb tota seguretat, d'això exactament es tractava. De negar-me el temps passat i el present i l'existència. Que no hi havia cap desesperació, ni pena o remordiment.

Després, quan encara no devia ser l'alba, els pollastres dels corrals començaren a cantar, com tots els dies, com si res no hagués passat, i aquell seu cant em retornà a la realitat. Una realitat indefinida però, amb tot, tangible i, per tant, material, en la mesura que el cant d'un

gall puga ser considerat matèria. I vaig prendre consciència que, als meus peus, jeia mort un home ple de nafres —el qual segurament jo havia apunyalat— i amb el rostre desfigurat; la boca i la cara sencera, i el cos, plens de sang. Però, especialment, recorde que em va sobtar veure la imatge d'aquella seua boca destrossada, amb les barres desencaixades, rompudes, fent una expressió que encara avui puc imaginar d'una manera exacta i que fins el dia de l'òbit meu recordaré amb la mateixa nitidesa. I pense que fou allò, veure que les barres les tenia trencades quan cap del seus ossos m'havia semblat que podria ser mai romput, el que em mogué a voler repensar el passat més immediat, els moments anteriors a la seua mort. De manera que, mig absent com estava, vaig intentar esbrinar en quin moment havia jo desfet el rostre del meu amic i com l'havia pogut lacerar de tan esfereïdora manera que les dents li sobreixien de la boca i el llavi superior estava notòriament desplaçat del seu lloc natural, despenjat damunt de la sang ennegrida que tot el cos envoltava, com si es tractàs d'un llac amb una alta illa enmig. I en veure aquella tumefacta carn unflada, imatge d'una antinatural i constreta expressió de la mort, fou quan vaig aturar el meu caminar i, per primera vegada, vaig sentir ois i un incontrolat desig de perbocar. Probablement, l'esforç de l'estèril passejada —¿quantes llegües hauria recorregut, des de la mort de Carles?—; l'olor de la sang calenta, que ho havia emprenyat tot i havia acabat per fer-se estantissa, com la dels

porcs els dies de la matança; la febre que em començava a pujar als polsos com un martelleig de picapedrer; i el record diàfan de la primera coltellada, exactament igual que la llanceta del barber, en seccionar una vena per fer una sagnia; em feren caure a terra, exhaurit, d'un colp. Fou com si totes les cordes i els lligaments i els nervis que m'havien sostingut des de l'inici, s'haguessen afluixat. Com si la mà de Déu m'abandonàs, precipitant-me en un abisme negríssim i sense fons.

Després, recorde que vaig sentir les convulsions d'una arcada, però no vaig perbocar res i només vaig notar la boca plena de bava amarga que vaig escopir, sense força, i que em va tacar el brocat de seda del gipó i esguità també el rostre de Carles Miquel. Perquè aquella cara tan estranya que posava el meu amic, oberta com una magrana madura, la tenia davant meu, a la mateixa altura, a menys d'un pam. I no tenia forces per moure'm i deixar d'enfrontar-me a la meua obra. Certament, no en podia tenir, perquè em trobava malalt. Em trobava tan malalt com mai no m'havia sentit. I tenia son. S'apoderava de mi una pesada son, o pèrdua del sentit, que acabà prenent-me tot i m'impedí qualsevol moviment. Era com si, a més, res de la meua vida no em pogués ser intel·ligible i hagués perdut la voluntat. De forma que em vaig quedar adormit, no sé exactament per quant de temps, i acabí cercant el pit del mort per descansar el cap. Ho sé perquè, en despertar-me els crits de l'esclava, em vaig trobar abraçat a ell —apegada

la cara a la untosa sang, el regust dolcenc de la qual vaig descobrir a la meua boca—, i advertint la fredor natural dels morts que s’havia ensenyorit del meu amic en tot el seu cos, tret d’aquella part que, pel contacte amb mi, que bullia de gran febre, encara conservava l’escalfor de la vida. Semblava, de totes totes, un munt de cendra d’una llar que tingués, ocultes i recòndites, algunes brases encara ardents.

La veu de Nofra, l’esclava més vella de la casa, anà sonant, a poc a poc, d’una manera més clara en els meus oïts, talment com el metall d’una campaneta de bronze que repetia, sense parar, les mateixes paraules.

—¿Don Jeroni, on sou?

¿Per què no pujava i obria la porta i em veia i m’ajudava, i donava avis als metges i em guarien d’aquella febre que em feia romandre allí i em causava tant de dolor al cap i unflor als ulls, com si els tingués plens de pols, després d’un llarg viatge, en un dia de ponent? Sé que vaig pensar aquelles coses encara immers en la inconsciència i no recordant res del crim, com si estigués pres del vi, perquè l’angoixa de saber-me malalt i sense forces per contestar era, llavors, el que més m’amoïnava.

—Don Jeroni, sé que em sentiú. Diu el vostre senyor pare que baixeu a missa.

I en efecte, la vella negra sabia que hi era. I si ho sabia, ¿per què no pujava? Jo volia que em trobàs, ja ho he dit, però ella no ho féu, i es limità a transmetre’m, una altra vegada, l’ordre del meu pare.

–Diu el vostre senyor pare que baixeu a missa –i ho digué, serenament i per darrera vegada.

Això, de sobte, amb la mateixa intensitat amb què havia perdut el sentiment del món, me'l féu recobrar. Perquè en un instant, la imatge del meu pare es va aparéixer al meu davant i, amb ell, no sé ben bé per quina raó, els frares dominics del Sant Ofici i el cremador de la Rambla. I, igual que si un llamp m'hagués ferit la vista, vaig recuperar la consciència i les forces, i vaig reconéixer el meu acte i assassinat i, a més, vaig entendre amb claredat que, probablement, i de cara a la justícia i al món, no tenia cap manera d'excusar la mort d'aquell home al qual encara em trobava abraçat.

De manera que, amb una veu tan clara i tan seca que em va sorprendre, vaig dir que baixaria de seguida, tot i que no sé si Nofra encara esperava alguna resposta meua. I em vaig incorporar ràpidament i, a les fosques, vaig tancar la porta que donava a una altra sala buida, perquè, com ja he dit, havia recuperat tota la consciència sobre el fet i l'obra meus, i àdhuc, la necessitat de protegir-me se'm presentava, claríssimament, com la més absoluta. Després aní cap a l'altra porta, més menuda, la que abocava a l'escaleta estretíssima des d'on em cridava Nofra, i per la qual es baixava al primer pis i es podia pujar a les llotges, justament allà on jo vaig recordar que tenia unes altres robes que em permetrien mudar-me i aparéixer net i pulcre als ulls de tots. I aquest detall de la roba, que amb la pressa per

baixar hagués pogut passar desapercebut a qualsevol, a mi, i de forma prodigiosa, per la por de ser descobert que m'havia assaltat, se'm mostrà d'una manera transparent, i en vaig tenir bona cura. I és que, allà dalt, i des de ben menuts, havíem pujat Carles i jo a jugar i a dormir sestès. I encara, anys després, acostumàvem a estar-nos-hi i teníem belles robes i, fins i tot, bons vins i fins licors. I, a més, hi teníem el vell tapís amb les històries d'Aquil·les, aquell drap tan bell i antiquíssim que trobàrem abandonat en un celler del palau i decidírem fer-lo nostre, ocultant-lo del món sota els teulats de la meua noble casa. Perquè allà dalt, des de feia molts anys, no hi anava ningú i la clau, l'única clau, la guardava jo, cosa que sempre he continuat fent, no sé ben bé per què. Potser perquè sempre he sabut que tancava i obria el lloc on hi havia coses inútils.

II

*De les tribulacions i els pensaments
que m'assetjaren aquell matí; i de la història
de l'escuder Mateu d'Obregon*

Mentre consagraven l'hòstia del preciós Cos de Jesucrist, vaig pensar que calia fer alguna cosa amb el cadàver del meu amic, aquell maleït notari fill de notari que era mort i que tenia el cos foradat de punyalades. Però en aquells moments m'era impossible recordar per què ho havia fet i, igualment, era incapaç de trobar una solució per ocultar el cos o desfer-me'n d'una manera satisfactòria. Encara no podia pensar clarament i em sentia tan dèbil que més d'una vegada vaig perdre la visió de l'altar i de tots els qui assistien al sant sacrifici de la missa. Tot se'm feia, de tant en tant, igual de lluent com el sol quan es mira de cara, i no hi veia res i tancava els ulls i, en tornar-los a obrir, només hi veia unes taques de colors molt cridaners i irreal.

Tanmateix, sé que em vaig posar a pensar en qui podria confiar, entre els que hi havia a la capella, per fer-lo còmplice i amic, però no en trobí cap.

A la meua dreta, hi havia el meu germà don Joan, fill segon del meu pare i primogènit del seu segon

matrimoni. Era germà meu per banda de pare i de mare; havia donat mort, si més no, a quatre homes en bregues, a València, i mai no l'havia pogut inculpar la justícia i, quan l'havien encausat, havia sabut eixir-se'n. Fins i tot en acusar-lo de la mort del nostre cosí, en Bernat Fenoll, i quan tothom deia que ell realment l'havia perpetrada, va saber evitar la pena comprant declaracions de testimonis que provaven la seua innocència d'una manera clara i rasa. I això que no va carregar a un altre el mort, com ben freqüentment solia fer-se en aquells temps, i encara en aquests, tan plens de bandositats i de gent malfaenera. Però jo no podia confiar en el meu germà, car estava segur que no era capaç d'entendre un crim com aquell; un crim en la seua pròpia casa, fredament comés, sens un motiu honorós, i en la persona d'un afecte notari. I explicar-ho tot, punt per punt, anava a costar-me massa, inclús a mi, que era qui millor ho coneixia.

A la meua esquerra, agenollat i absent, hi havia el primogènit i hereu del comtat, don Carles Roger, el qual patia de *male magnum* i, mig badoc com era, deien els metges, i tots sabien que no tardaria molt a morir. El seu estrany aspecte havia fet que, durant molts anys, la meua mare el tingués reclòs, i encara en aquell temps no acostumava de menjar a la mateixa taula que tots nosaltres, perquè sovint li venien els atacs de la malaltia i ho feia tot malbé, amb les seues tremolors i els seus espasmes. En el fons, jo sempre li

vaig professar un afecte vertader que potser m'inspirava la llàstima, i no vaig desitjar mai la seua mort, com ho feia el meu germà don Joan, cobejós d'heretar-ho tot, i ma mare, que sempre havia odiat la primera esposa del meu pare i encara continuava odiant-la en la persona del seu mòrbid fill. Jo sempre vaig saber que don Carles, d'igual forma que jo a ell, m'estimava, perquè, malgrat la seua malaltia, no era imbècil del tot i sabia i podia distingir les coses i els sentiments, i, fins i tot, abans del darrer accident, havia estat un home estudiós i llest, polit i devot com cap de nosaltres, perquè acostumava de llegir molts llibres i escrivia belles cançons i escrits tan admirables que seria difícil de descriure'ls; i si no m'erre, i algú no els ha destruït després de la seua mort, encara deuen conservar-se a la biblioteca del palau els seus manuscrits que ara, si pogués, llegiria amb gust. Però Déu, amb el seu infinit poder, es dignà castigar-lo amb aquella desgràcia, de la qual, com tots s'esperaven, morí uns anys després, quan jo ja era a Itàlia. Tanmateix, si m'hagués atrevit a explicar al meu germanastre que a la sala del segon pis, estirat al bell centre, hi havia mort el notari Carles Miquel Descó, al qual ell, sent molt menut, havia apadrinat en el dia del seu bateig, probablement no ho hauria entés, i hauria cridat el pare per assabentar-lo i, cosa ben certa, hauria sofert un dels seus atacs, perquè hauria pensat que es trobava en presència del mateix dimoni que, a ell, li feia la vida tan aspra i que, per

turmentar-lo més encara, m'havia pres a mi, fent-me cometre un acte tan vil.

En darrer lloc hi havia el meu pare. Però l'auster i sever don Joan, comte i senyor, que pensava que Déu l'havia castigat, en tenir aquell fill mig boig i mig idiota, després de resar les oracions més adients al cas i persignar-se, només s'hauria dignat a donar-me unes monedes per pagar dos homes de confiança que llançassen el cos al riu. Amb tot, i ben mirat, ja era alguna cosa, aquell ajut.

Però, aquella solució no em va satisfer, llavors, gens. Per tant, després d'ingerir el Cos de Crist, que, en ser lleixat sobre la meua llengua, adquirí el regust amarg i salat dels líquids que havia perbocat i de la sang del notari, i, acabada la missa, vaig eixir de la capella decidit a no dir res a ningú. Em sentia els ulls unfladíssims i, després, en un espill vaig comprovar que els tenia enrogits per la febre. Però, sembla que ningú no se n'adonà, i ni la meua mare ho va notar, massa capficada, com sempre estava, a dir pregàries i enfeinada en la preparació del viatge que ella, el seu espòs i el meu germà es disposaven a fer a la Roca, a casa dels nostres cosins, els senyors de l'Hortxà i la Roca, per tractar del matrimoni de don Joan amb una de les filles de la casa, donya Isabel, de la qual parlaré més avall.

Vaig pensar que millor era així. Que ningú no en sospitàs cap cosa, perquè si començaven a preguntar-me, corria el risc de confessar-ho tot, afectat com

estava per aquella febre maleïda que podia arribar a fer-me confondre la realitat, i vaig pensar que calia que tornàs a veure el mort, per mirar de prendre alguna decisió ràpida o, potser, per certificar-me que era veritat que Carles Miquel hi era mort i ben mort, allà dalt.

A la porta de l'escaleta que menava a la sala on hi havia el cadàver em trobí un dels escuders, Mateu d'Obregon i, en semblar-me que somreia amb un to burleta, el vaig bufetejar, inexplicablement –car no ho volia fer jo, allò–, però, també ben segur que no es queixaria. De manera que li vaig manar que fes la guàrdia a mitjan escala, i que impedís, per damunt de tot, que ningú no pujàs, i que, si s'aproximava algú, em donàs la veu. Mateu va escopir un poc de la sang que li eixia dels llavis, s'hi passà l'avantbraç i contestà que així ho faria. I mirà el seu senyor, ço és, jo, submisament i esbossant un so que em semblà, llavors, de desig. I jo li vaig passar la mà pel cap, desfent-li un poc els cabells, que li embrutaren el blanc front; però ja no va afegir res més i em seguí, cap amunt. Jo estava segur, en aquella hora, que aquell vassall en el fons m'odiava i hauria donat qualsevol cosa per veure'm mort i alliberar-se de mi de la mateixa manera que tots els homes detesten llurs senyors naturals perquè voldrien ser-ho ells, i no perquè amb la nostra mort volguessen posar fi a tots els poderosos. Però també estava segur que seria incapaç de no acomplir les ordres que li havia donat, perquè s'estimava la vida i m'estimava a mi, com sempre ho

va demostrar i com ho demostrà, de manera secreta a tots, excepte a mi, després d'anar-me'n per sempre de Montrach i ell féu el que va fer. Quan vaig arribar a la porta, em trobí un dels llebrers del meu pare, que olorava la pudor de la sang, talment com quan mataven els porcs, i el vaig espantar.

—¡Vine, Llop! —digué Mateu.

—No faces soroll. I vine un poc més amunt, que ningú no et puga veure —li vaig dir jo.

I Mateu m'obeí igual que el gos l'havia obeït a ell, lluint, com si d'un bell vestit es tractàs, la seua habitual pusil·lanimitat.

Després, vaig tancar la porta i vaig endevinar, a les fosques, l'embalum del cadàver. I com que el pensament de l'home, quan es tracta d'enginyar el mal, no solament és portentós, sinó que pot arribar a esdevenir especialment hàbil i ràpid, se'm presentà a la ment la idea que, de la presència de Carles a casa meua, aquella nit, com les altres, ningú no en sabia res. Ningú no sabia que Carles havia vingut, ni que havia anat allí, que així freqüentment ho féiem, per evitar que la gent malparlàs o ens denunciàs. I això, de sobte, es convertí en la clau de volta que em permeté començar a maquinar i articular alguna solució coherent. A més, a hores d'ara, a casa del notari, segurament, ningú no s'havia adonat de l'absència del seu senyor, i era ben possible que no ho fessen fins a l'hora del migdia, quan anassen a buscar-lo per dinar, si és que algú ho feia.

Perquè, dels costums de Carles a casa seua, jo en sabia ben poca cosa. Suppose que tothom pensava que el fill del notari, quan eixia de nit, se n'anava al bordell de l'hostal de Vila, i no era la primera vegada que Carles tornava a migdia, o a la vesprada, sense donar cap explicació al seu pare, aquell vell mig mort que de feia més d'un any ençà no s'aixecava del llit i tenia el cos sencer ple de plagues. Per tant, si ningú no sabia que ell havia vingut al palau i ningú no l'hi havia vist entrar, n'hi havia prou que hom no el veiés eixir perquè tot estigués solucionat, si més no momentàniament. Aquella idea, tan senzilla, em va semblar providencial, com si, en una revelació, Déu me l'hagués posada al cap, per protegir-me una vegada més i estalviar-me de tot dany. Com si Ell mateix aprovàs la mort del meu amic, perquè, amb la seua estranya complicitat, a la fi, s'havia perpetrat el crim.

La solució, doncs, passava, com ja he insinuat, per fer que el cos del mort restàs a casa. Però baixar el mort des d'allí per soterrar-lo a l'hort, o al jardí que hi havia als peus del palau i arribava fins al riu, era ben difícil. Calia travessar el primer pis i la planta baixa, el pati central i les cavallerisses, i d'allí, per un finestruc, llançar el cos. I després hauria d'eixir jo i endur-me el notari fins a un lloc discret, on hauria d'excavar una fossa i colgar-lo, i posar brosses al damunt perquè l'hortolà no en sospitàs res. Em semblà, tot aquell trajecte o fabulació, massa complicat i arriscat. Però, alhora, ho

vaig contemplar com una possibilitat única. I a més, cal no oblidar que la meua família —o la part principal, que el meu germanastre no comptava, car ningú no l'havia de creure, si deia que m'havia vist arrossegant un mort— se n'anava, encara que els criats i els esclaus eren un perill evident. Perquè, com és notori a tothom, qui té servents a casa seua, té la casa foradada; que és ben improbable que aquests no espïen llurs senyors, amb el desig de fer-los tot el mal que puguen, si s'escau algun dia; o per la curiositat, que és comuna a totes les humanes persones.

També podia fer còmplice l'escuder Mateu d'Obregon i encarregar-lo de vigilar, mentre jo em desfeia del cos. O bé, i això hauria estat el més fàcil, ordenar-li que ho fes ell. De segur que la visió del meu amic mort no solament l'hauria alegrat, sinó que li hauria fet concebre esperances d'ocupar el seu lloc, com ho féu en altre temps, en certa manera, quan érem més joves.

Aquella relació amb l'escuder fou, per dir-ho d'alguna manera, i ara que ja no tinc res a perdre, la meua iniciació en aquella classe d'estima que ja per tota la meua vida em va acompanyar i de la qual no em vaig poder alliberar mai, encara que, per les circumstàncies del món, no vaig tornar mai més a practicar-la o a sentir-la, després de la mort del notari. Dic, però, que Mateu, amb la seua estranya manera d'estimar-me, va ser el primer que plasmà en mi la idea de l'amor secret i prohibit. I tot s'esdevingué, sens afegir ni llevar res, tal

com ara em dispose a referir i com molt clarament es veurà. Ell era un dels fills d'un escuder del meu pare, a qui deien Vicent, i tenia, aproximadament, la meua mateixa edat i havia estat destinat a servir-me, de patge, des de la seua puerícia. Amb ell, jo havia jugat, igual que amb Carles, quan no érem més que xiquets que no saben què volen ni quines són les seues intencions. I, el ben cert, és que jo li professava un gran afecte, en la mesura que a un senyor li és permés d'estimar un seu vassall a qui pot matar o fer matar sempre que li vinga en gana, per molt que els furs i les lleis d'aquest regne els donen certa protecció. ¿Quina explicació més vàlida que, en un moment donat, acusar el pobre Mateu de voler jaure amb mi d'una manera antinatural i vergonyant? I ell, amb tot, ho sabia i coneixia el gravíssim perill que corria, arriscant-ne fins i tot la vida. I per això crec ara que és digna de ser relatada la seua intervenció en la meua vida. Perquè fou ben valent, i jo dubte molt que cap altre home del seu estat i condició hagués gosat de fer el que ell féu.

Tot ho vaig saber un dia, mentre anàvem de caça, quan jo no devia tenir, encara, més de quinze anys, poc més o menys. I recorde la data amb certa exactitud, ara, perquè fou l'any que l'emperador –a qui Déu tinga en la glòria– vingué a València, l'any del Senyor de 1542, i tots nosaltres anàrem a veure la seua entrada. Mentre caçàvem, dic, perdérem un falcó molt estimat pel meu pare, i jo, ho reconec, n'havia estat l'únic cul-

pable. Però Mateu, en veure'm amb tanta por, em digué que podíem dir que ell havia estat el causant d'aquella pèrdua i que així, si s'havia de castigar algú, seria a ell. I si el meu pare dictava que se l'havia d'assotar, que ell n'estaria content, i que es podria sentir en el meu lloc i patir aquell dolor per mi. Perquè m'estimava tant que qualsevol sacrifici li semblava ben poca cosa, si així m'alliberava de tot mal, i que se'n doldria més si em veia plorar que si l'assotaven a ell. I crec que les paraules exactes, ara que hi pense, foren que ocuparia la meua persona, cosa que jo, per la meua molta inexperiència, no vaig saber del tot entendre.

Per a mi, el seu oferiment fou ben sorprenent, encara que, com que el coneixia prou bé, jo sabia que m'era fidel i ben fidel, i que no debades ens havíem criat junts i sempre havia mostrat un zel excessiu a tenir cura de la meua persona. Però, a pesar de l'òbvia perplexitat meua, ho vaig acceptar, tot i que en el fons sabia que si jo hagués dit que el falcó s'havia perdut, sense més, el meu senyor pare el comte no hauria fet cap cosa contra mi, o ben poc, i que de l'altra manera, si féiem recaure la culpa sobre Mateu, ningú no el salvaria de mitja dotzena d'assots. Malgrat tot, a mi, després dels anys, i possiblement quan aquell mateix dia vaig intuir la realitat d'aquella estima tan estranya que em professava el pobre escuder, sé que em va agradar la idea. I això, per dos motius. D'una banda, em temptava provar com m'era de fidel aquell home, perquè a tothom li cal

saber, en aquesta vida, amb qui pot o no comptar, per si ve el moment i el cas de demanar el seu auxili. I en segon lloc, m'atreia pensar quina seria la recompensa amb què hauria de pagar aquell favor; perquè d'això, a la fi, es tractava. Jo era conscient que aquell acte em valia la seua plena submissió, però, alhora, sabia que el fet que ell em suplantàs en el càstig li podria donar certa autoritat sobre mi, de manera que acabaríem incorrent en una unió tan impertorbable com el pas dels anys demostrà i ratificà.

Fos com fos, la bona veritat és que el comte es va mostrar excessivament rigorós, per fer d'aquell cas un escarment i un exemple per a tothom, i al pobre Mateu l'assotaren cruelment. Però a ell, aquell incident no li féu congriar odi vers el meu pare, sinó que, alhora que m'estimà més a mi, crec que començà a malvoler-me, perquè jo, en compte d'estimar-lo, em sembla que el vaig començar a menysprear un poc. I no per causa d'haver-se prestat a aquell joc, sinó per la conversa que tinguérem després, quan ell, gitat cap per avall al seu matalàs de palla, a les cavallerisses, i amb l'esquena tota marcada i plena de draps mullats de vinagre, em digué que mai no havia sentit un goig tan gran com aquell i que m'estava agraït, i que des d'aquell dia podia fer d'ell tot el que volgués, que ja havia vessat la seua sang per mi i res no li era tan car. Ell, com tothom podrà suposar, no ho va dir amb aquestes paraules, sinó d'una manera pobra i, quasibé, grollera, amb la poca traça tan

natural als homes vilans i sense cap il·lustració. Però, per al cas, tant se val, perquè en essència, els seus mots volien dir exactament el que acabe d'escriure.

I si he dit que fou un acte valent, no és pel que en ell mateix contenia, sinó perquè s'arriscava a ser descobert, que jo el denunciàs per tot allò. Però jo no ho vaig fer. I per a gran vergonya meua, li vaig acariciar els cabells, complagut. I vaig veure que els seus ulls blaus i la seua blanquíssima cara, de tan estrany color en un home plebeu, mostraven complaença en allò, i alenava amb gust, com una bèstia a qui es recompensa d'un esforç. Com un cavall, quan se li passa la mà pel front; com un gos quan hom li acarona el llom i es gita, arraulit, als peus de l'amo. Tanmateix, les coses anaren més lluny, i, per què no dir-ho, vaig llevar-li un drap del muscle i li vaig llepar una ferida. Recorde clarament que el regust del vinagre no m'agradà massa. Però la calor que exhalava el seu cos maltractat i la unflor de la pell en la ferida m'hi impulsaren a continuar. I vaig llepar totes i cadascuna de les seues nafres amb el deler i la voluntat amb què hom es xucla els dits plens de mel, contagiats sens dubte per la seua forma animal de sentir aquelles coses. Després, em vaig reclinar al seu costat i ell s'abraçà a mi, plorant i dient-me que ningú mai no l'havia volgut com jo, però també digué que era roïn i que calia que m'apartàs d'ell. I afegí que jo no havia de dir a ningú que ell m'estimava, i que es mereixia un càstig major per

pagar el seu atreviment, i que era necessari que jo li pegàs. I ho vaig fer —i em penedesc d’haver-me mostrat tan cruel amb ell—, fins fer-li brollar la sang pel nas. Després me n’aní, veritablement trastornat com mai abans no m’havia sentit, sense poder explicar-me per què m’havia comportat d’aquella manera. I encara en aquests moments no ho puc entendre, sinó que només puc recordar-lo innocent i emporuguit, i el veig amb els ulls del pensament d’una manera nítida i amb tots els seus detalls. Fins i tot puc recordar clarament, i amb la precisió que permeten els anys, que vora el melic tenia una taca clara a la pell, la qual, a més, feia que l’escàs borbussol que hi eixia fos blanc, com els pèls dels gats blancs i sords. I encara em ve al cap una altra petita deformitat molt més secreta, com un os sobrer, la qual no convé d’esmentar ara i en aquest llibre.

Més tard, només uns dies després, vaig jaure amb ell i vaig seguir colpejant-lo, de tant en tant, perquè era allò que el feia sentir-se més feliç. I així passàrem uns mesos, fins que jo vaig dir-li que era necessari que allò acabàs, perquè ens podien descobrir i pagar-ho, tots dos, amb la mort.

És per això que, el dia de l’òbit de Carles, Mateu s’alegrà. I sé que ho sabia perquè sempre m’havia vigilat, com un gos de presa, i havia anhelat, en secret, tornar a la prístina situació en la qual jo, el senyor, el tenia brutalment, d’una manera absoluta, i el feia patir. Això és. Ara puc veure-ho amb claredat, amb la

mateixa transparència que se'm féu palés quan li vaig fer sang a la boca, en aquella escaleta de la meua casa.

Però fer-lo còmplice de la mort de Carles, en aquells moments, no em semblà convenient, perquè sabia que allò comportava que ell em reclamaria la meua estranya estima. I jo, que acabava de desfer-me del notari, estava convençut que mai més no tornaria a estimar ningú, ni que fos per satisfer els meus desitjos més perversos i baixos. Per això, vaig pensar que no havia fet massa bé de deixar-lo fent la guaita a l'escala, perquè podia donar-li peu perquè s'immiscís on no era desitjable, i vaig obrir la porteta i li vaig dir:

—Vés-te'n, que ja no et necessite.

Ell, acotant el cap com sempre, féu mitja volta i se n'anà. I sé que ho féu ben apesarat. A vegades, encara ara em dol haver menyspreat la seua estima sincera i malaltissa, perquè mai ningú, en realitat, em va voler tant com ell, si se n'exceptua el notari. I això que, tres o quatre anys després de l'incident del falcó, el vàrem casar amb una pobra castellana, a qui ací deien na Vinyes, perquè jo el vaig convèncer que allò era millor per a tots. Però sé, i puc afirmar-ho, que mai no va deixar d'estimar-me, i ho féu fins al dia de la seua mort, com en altres avinenteses em va confessar. I si ella no va recelar mai res, la pobra, és perquè, de totes totes, no tenia més seny que un pardalet. I com a dona, no era més que carn morta, com la carn salada, sense gens de suc. Potser per això es va morir tan prompte i sense cap

fill. O tal vegada la matà ell. Però sobre aquest extrem no m'és lícit de referir-me, perquè no ho sé, ja que ella morí mentre jo em trobava a València, i ben fàcilment pot comprendre's que no puc opinar sobre aquell cas. A més, no és ara d'aquell vassall de qui vull parlar, en escriure aquestes meues memòries, sinó de la passió i mort de Carles Miquel Descó.

De manera que, com deia, després de dir a l'escuder que se n'anàs, vaig tancar la porta i, després d'obrir una de les finestres, torní a caminar fent cercles al voltant del mort. L'expressió de la cara de Carles, en aquells moments, em semblà ben repugnant. Però, malgrat tot, entenia perfectament com havia pogut besar tantes vegades aquell rostre seu que llavors semblava surar en una espessa i negra taca de betum de Judea, la resseca sang que ja havia perdut el seu natural color.

I em vaig preguntar per què l'havia mort, i tot seguit, com si el cadàver de Carles pogués escoltar-me, vaig començar a parlar-li, i en alta veu i clara.

—No us mereixíeu una mort com aquesta —vaig dir-li—, ja ho sé. Però, ¿què voleu que hi fem? Ara ja està fet. I vós mateix ho heu cercat i heu treballat per aconseguir-ho. Jo, quan us vaig triar, encara no sabia que ho havia fet per matar-vos. Fou molt de temps després quan vaig començar a entendre-ho. Però no amb un crim com aquest, tan poc agradable per als dos. Hauria estat millor un duel, a espasa. O fer-vos donar una coltellada, una nit, i llançar-vos al camí de

l'hostal de Vila, que tothom hauria pensat que era una brega de joc o per alguna de les putes que allí visitàveu. ¿No és cert, que en visitàveu? ¿No ho déieu així a tots? Però jo sabia que era mentida. Que no anàveu amb les bagasses, sinó que veníeu ací. I era una manera d'encobrir-ho, ja ho sé. Però també em desagradava veure'm comparat amb una mala dona, jo, don Jeroni Joan, de nobilíssima sang. Més noble que no la vostra, que de segur que era plena de les taques de porcs jueus i moros... I tanmateix, era ben bonic, veure-la brollar, i esguitar-ho tot, i anar perdent força, i secar-se les fonts que jo mateix us havia provocat. No sabeu, ni ho sabreu mai, com us estimava jo i us comparava a la llum del sol, en passar pels pàmpols de les verdes parres, a l'estiu, al pati de casa, quan vós i jo érem només infants i jugàvem exempts de dol, exclosos de la mort. Així era com jo us volia, i com prefigurava el vostre final, també. I us esperava amb la més abjecta insistència. Arriscant-ho tot, fent de la meua casa un femer, de la meua ànima un verm. No cal que us diga, ara, com em dol la vostra mort, si és que jo l'he duta a terme i no la mà de Déu conduint la meua i prenent, potser, l'aparença complicada d'una trinitat santíssima.

I en dir allò, aquelles paraules referides a la persona divina, m'adoní que jo havia, efectivament, punxat amb el coltell el cos del meu amic. Però no per matar-lo, sinó que ho havia fet quan aquell ja era mort. Perquè jo, contràriament al que fins aquell moment

havia pensat, només amb les mans meues l'havia ofegat. L'havia agafat pel coll, com si estiguéssim jugant, com tantes i tantes vegades havíem fet, abans de besar-li els llavis o llepar-li l'aspra i dura barba igual de forta que la meua, i, com si estigués jugant, certament, havia començat a estrényer amb major força cada vegada. I quan a Carles Miquel començà a fer-li mal, i a molestar-li aquella força que li impedia de respirar, intentà deslliurar-se'n. I també va provar d'esbossar un somriure, i després es va valer de les mans, per llevar-se la lligassa que formaven les meues. I ho féu amb força, i caiguérem a terra, i rodolàrem. Però jo, arribats en aquell punt, em sabia més fort que no ell, que acabà fent ús dels peus i de les cames, i va contraure el cos, una vegada i una altra, en un intent desesperat d'alliberar-se del meu pes. I tot va ser inútil; que no va tenir temps de saber exactament què passava i jo continuava estrenyent, en silenci, sense cap mirament o compassió. I vaig prémer tant, amb tanta ira, que vaig sentir un estrany soroll, sec, en trencar la nou del coll del meu notari —que era així com m'agradava d'anomenar-lo, per indicar que el posseïa—, aquella nou que mil vegades havia mossegat i engolit. I quan el vaig veure posar-se del color dels lliris blaus i que els ulls se li n'eixien del lloc, com si fes ganyotes, no vaig tenir commiseració d'ell. I vaig estrényer més, un poc més i vaig sentir que les mans de l'amic, que havia tingut agarrades als meus braços, perdien la força i la vida ensems, i queien a terra

dolçament, com si s'hagués adormit, i el cos perdia la tensió dels espasmes i cedia al meu poder. I el notari Carles Miquel Descó, aquell Desconet tan bonic i coixet, havia mort. I tot s'havia acabat, o tot començava.

Llavors, en constatar el trànsit violent del meu estimat notari, de ràbia i desesperació em vaig pegar, de cap, contra la seua cara. I degué ser d'aquell colp que se li desfigurà tot el rostre, perquè no vaig ser capaç de recordar cap altra violència; ni, tampoc, com era que el cos s'havia quedat en aquella positura tan revinclada. O, potser, allò ho havia causat en rebolcar-me amb ell, rodolant per terra, quan el vaig començar a moure com si fos un sac, jugant com juguen els amants en un llit, o com es juga amb un gos o amb un amic; i qui sap si no estava jo intentant tornar-lo a la vida. Sí, sense cap dubte, aquella estranya posició era el resultat del meu i seu darrer joc.

—I les nafres, us les he fetes jo també —vaig continuar dient al mort—. Ja no podíeu sentir les punxades, però jo sí. I m'han dolgut a mi més que no a vós. Primer, us he fet la del coll. I n'ha eixit una sang ja morta, però encara amb l'espenta de la vida. I després, les altres. Als braços i a les mans, a les cames i al pit. He clavat i he remogut el coltell amb paciència. No tenia pressa, que ja no podíeu moure-vos del lloc ni cridar. Pensant-ho bé, no calia haver-ho fet, perquè només ha aprofitat per fer aquest merder de sang que fa pudor i dóna angúnia de veure'l. ¡Quina mala cara poseu, pobre Carles! I això que no us he tallat el rostre ni una sola

vegada. Hauria pogut traure-us un ull... Però, ¿per què anava a fer-ho? Sempre m'han agradat massa els vostres negres ulls. ¿I per ventura us odie? En realitat no. Us estime, encara. O, més ben dit, us estime més, ara que us he mort. Però, tenim una qüestió pendent, vós i jo, senyor notari, i tot es redueix a fer desaparèixer el vostre cos adorat. Qui sap si açò no ha estat un martiri i per ell rebreu la glòria del paradís. Tanmateix, segur que el vostre cos no restarà incorrupte, com el de tants sants que ara apareixen pertot arreu. O com el de la meua antecessora, na Constança, que tant ens espantava quan érem xiquets. O potser sí. I això seria una solució. Si us quedàsseu incorrupte, podria servir-vos ací, o dalt, amagat de tothom, i meu. Seríeu carn meua incorrupta, un bell cadàver meu i etern.

Vaig voler assegurar-me a la vora del mort, de tan cansat i mal com em trobava, però pensí que em tacaria de sang, i em vaig estimar més portar el cos del notari a un racó de la sala. I, no sens emprar la força, vaig procurar d'adreçar-lo tant com vaig poder, per donar-li una certa compostura, una certa naturalitat en la figura, la qual cosa resultà poc menys que impossible. I llavors vaig acaronar-li els cabells negres, tot sentint-los rígids i bruts de sang, mancats d'aquella suavitat que sempre m'havia agradat tant. I allò em va decebre.

—Ara us deixe. Ací estareu millor, Carles. Vaig a dinar.

I després d'acomiar-me d'ell d'aquella forma, me n'aní, assegurant-me bé que tancava la porta amb clau.